

การเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนา
การเมืองการปกครอง ของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

The Integrate Learning on Buddhism and Political Development
Subject of Student in the Branch of Political Science,
Mahachularongkorrajvidyalaya University, Phrae Campus

สายัณห์ อินนันใจ^๑

Sayan Innanjai

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้แก่นิสิต รายวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ ในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน ๑๘ รูป/ คน เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ

ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในเขตตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ได้มีบทบาทของ พระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยทั้ง ๔ กรอบความคิด คือ บทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามกรอบพระธรรมวินัย, ตามกรอบกฎหมาย, ตามกรอบจารีตประเพณี, ตามกรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบบูรณาการ, บทบาทพระสงฆ์, การปกครองระบอบประชาธิปไตย

---

^๑ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Abstract

The objective this work was to manage the learning inform of integration to student in Buddhism and political Development subject, the branch of Political Science on the first term, academic session 2013. The sampling groups were student about 18 persons. This research was a survey study. It was found that Buddhist priest who was in the Saearm Sub-District, Song District, Phrae Province had the role of the Buddhist monk and democracy system in all four concepts namely: the role of Buddhist monk and democracy system according the Dhammavinaya principle, the law, tradition and participate theory.

Keywords: Integrate Learning, Buddhist Monk Role, Democracy System

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาพุทธศักราช ๒๕๔๒ หมวด ๔ แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา ๒๓ ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาทั้งหมดในระบบ บอกระบบ และการศึกษาตาม อัยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และแบบบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา

จากเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าผู้สอนต้องยึดหลัก การบูรณาการ (Integration) ในการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ทั้งนี้ เพราะการจัดการเรียนรู้ มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียน เป็นมนุษย์สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic) หรือแบบ สมดุล (Equilibrium) เพื่อให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้วิธีการบูรณาการความรู้กับการดำรงชีวิต และทำให้ ความรู้ของผู้เรียนได้รับนั้นมีความหมาย สามารถนำไปใช้กับชีวิตจริงในการดำรงชีวิต ประจำวัน

ด้วยเหตุนี้ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้มีการ มุ่งเน้นจัดการ การเรียนการสอนให้มีผลสัมฤทธิ์ดีขึ้น จึงจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในบทบาท ของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตย รายวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนา การเมืองการปกครอง ให้แก่นิสิต สาขาวิชารัฐศาสตร์เพื่อพัฒนาทักษะการค้นคว้าความรู้ เพิ่มเติมจากหนังสือและการปฏิบัติจริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้แก่นิสิต รายวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนา การเมืองการปกครอง โดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงสำรวจ

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การเรียนรู้แบบบูรณาการบทเรียนกับกิจกรรมชมรมรัฐศาสตร์

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสามารถทำการค้นคว้าหาข้อมูล ความรู้ในบทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในรายวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาการเมืองการปกครองและสามารถสรุปความรู้จากเรื่องที่ค้นคว้ามาได้ด้วยตนเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรตัวอย่างการวิจัย

ประชากรศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือนิสิตบรรพชิตชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ มี จำนวน ๑๘ รูป/คน และพระสังฆาธิการในเขต ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ จำนวน ๘ รูป

๒. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจได้แก่ การเรียนบูรณาการ ซึ่งประกอบไปด้วยแบบสัมภาษณ์ความรู้เกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตย รายวิชาพระพุทธศาสนากับพัฒนาการเมืองการปกครอง มีขั้นตอนการสร้างดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนากับพัฒนาการเมืองการปกครอง ตามหลักสูตรของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) คัดเลือกหัวข้อเนื้อหาที่สำคัญตามบทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยใน ขอบข่ายเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนากับพัฒนาการเมืองการปกครอง ตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีดังนี้

(๑) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับพัฒนา

(๒) ประเภทของการพัฒนา

(๓) กระบวนการพัฒนาการเมืองการปกครอง

(๔) บทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

(๕) การสรุปผลบทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

๓) นำเนื้อหาที่คัดเลือกแล้ว มาเขียนแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยแบ่งเป็น ๔ ด้าน คือ

- พระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามกรอบพระธรรมวินัย

- พระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามกรอบกฎหมาย
- พระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามกรอบจารีตประเพณี
- พระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามทฤษฎีการมีส่วนร่วม

๔) นำแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดย แบ่งเป็น ๔ ด้าน คือ บทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามกรอบพระธรรมวินัย, ตามกรอบกฎหมาย, กรอบจารีตประเพณี, กรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วม ไปสัมภาษณ์พระสังฆาธิการในเขตตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ จำนวน ๘ รูป

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ กับการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยทำการเก็บข้อมูลโดยนิสิตบรรพชิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ชั้นปีที่ ๓ ไปสัมภาษณ์พระสังฆาธิการในเขต ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ จำนวน ๘ รูปด้วย ตนเอง

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล คือการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยจัดข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์คำถามปลายเปิดได้ทำการรวบรวมข้อมูลทั้งหมด และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดจำแนกประเภทข้อความที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันให้อยู่ในประเภทเดียวกัน จากนั้นวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลและนำเสนอในรูปของความเรียง

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยแบ่งเป็น ๔ ด้าน คือ

ด้านที่ ๑ พระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามกรอบพระธรรมวินัย

ผลของการสัมภาษณ์ของพระสังฆาธิการของนิสิตบรรพชิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓ ด้วย ประเด็นดังต่อไปนี้

ตามหลักพระธรรมวินัยพระสงฆ์มีส่วนร่วมในพัฒนาการเมืองสรุปได้ดังนี้หลักธรรมที่ใช้ในการ พัฒนาการเมือง คือ หลักทศพิธราชธรรม ซึ่งจัดอยู่ในหัวความเที่ยงธรรม (อวิโรธน)

คือ ความหนักแน่น ถือความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นหลัก คือ เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการปกครอง และใช้ในหลักของศีล ในการพูดแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนมีความเข้าใจในการพัฒนาการเมือง ที่ถูกต้อง พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองในด้านประชาสัมพันธ์และรณรงค์และเทศน์ สั่งสอนให้ประชาชนให้ตระหนักถึงความสำคัญในด้านการพัฒนาการเมืองที่เกิดขึ้นในชุมชนแต่ละชุมชน ชวนนำเอาศีลธรรมมาเผยแพร่และมาพัฒนาขัดเกลาจิตใจของเยาวชนนักเรียน นักศึกษาหรือคนในสังคมนั้นๆเพื่อให้เกิดความรักและความสามัคคีกัน

พระธรรมวินัยอนุญาตให้พระสงฆ์พัฒนาการเมืองได้เป็นบางข้อและก็มีข้อยกเว้นเป็น บางส่วน โดยที่ไม่แสดงออกหน้าออกตามาก ดังนั้นการพัฒนาการเมืองจึงมีความสำคัญต่อ พระสงฆ์ ตามหลักพระธรรมวินัยแล้วคิดว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการเมืองได้ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่ได้กำหนดไว้ เช่นพูดแนะนำให้ไปเลือกตั้งในแต่ละครั้งและมีส่วนร่วมอีก อย่างหนึ่งคือ เอื้อเพื่อสถานที่ในการเลือกตั้งและหาเสียง เป็นต้น ผลดีของนำพระธรรมวินัยไป ใช้กับการเมือง เป็นแนวทางที่ทำให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ร่วมใน การช่วยพัฒนาการเมืองให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย เช่น ไม่ซื้อเสียงในการเลือกตั้งใน แต่ละครั้ง เป็นตัวช่วยแนะนำให้นักการเมืองมีจิตสำนึกในการรู้จักบาปบุญคุณโทษและมี หิริโอตตปยะปะปะคือ ความละอายแก่ใจและความเกรงกลัวต่อบาปในการที่จะคิดโกงในแต่ละครั้ง ส่วนผลเสีย ได้แก่พระธรรมวินัยในบางข้อหรือบางกรณีอาจจะขาดหรือไม่ สอดคล้องกับ กฎหมายบ้านเมืองในยุคปัจจุบัน ในการพูดจาหรือให้คำแนะนำในแต่ละครั้งนั้นถ้าเกิดพูด ผิดพลาดไปหรือไม่ก็พูดไปในทางที่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจจะเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ในชุมชน แห่งนั้น นอกจากนี้ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วก็มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองโดยมีเหตุมี ผลและมีหลักการที่เป็นตัวชี้วัดในการช่วยพัฒนาการเมืองให้เป็นไปตามระบบแบบแผนที่วางไว้ โดยใช้หลักการของ อริยสัจ ๔ และฆราวาสธรรม ๔ เป็นต้น และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองคือใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลางในการพัฒนา ทางด้านการเมือง เป็นต้น

ด้านที่ ๒ พระสงฆ์กับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยตามกรอบกฎหมาย

ผลของการสัมภาษณ์ของพระสังฆาธิการของนิสิตบรรพชิตสาขาวิชารัฐศาสตร์
ชั้นปีที่ ๓ ด้วยประเด็นดังต่อไปนี้

ในปัจจุบันกฎหมายบ้านเมืองมีความสำคัญต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาการเมืองสรุปลงได้ดังนี้ จำเป็นต้องจัดให้มีการศึกษาทางด้านบุคลากร เพราะในปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทน้อยลง ต้องส่งเสริมทางการศึกษาไว้ให้มากๆ และสิ่งที่สำคัญพระสงฆ์ก็ต้องเป็นผู้นำทางด้านศาสนา คือ มีหน้าที่เทศน์สอนชาวบ้านให้เป็นคนดีมีศีลธรรมอันดีงาม และพระสงฆ์เองก็ต้องประพฤติตนให้อยู่ในกรอบพระวินัยอย่างเคร่งครัดเปรียบเสมือน ประชาชนปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย เช่นกัน รวมทั้งพระสงฆ์สามารถมีบทบาทต่อการเมืองโดยยึดหลักความเป็นกลาง ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ใช้หลักธรรมะเข้ามาช่วยขจัดความแตกแยกขัดแย้งกันทางการเมืองในประเทศเพื่อให้เกิดความสำนึกที่ดีในหมู่ชาวบ้าน

ส่วนบ้านเมืองมีกฎหมายใครทำผิดก็ได้รับโทษหนักน้อยตามลำดับ วัดก็มีกฎวัดมีกรอบของพระวินัยพระสงฆ์ทำผิดต้องโทษอาบัติเหมือนกัน จะหนักจะเบาก็ต้องตัดสินตามความผิดนั้นๆนะ ส่วนพระเณร ที่จำพรรษาอยู่วัดหลวงพ่อนั้น รูปไหนไม่มีระเบียบก็ต้องตักเตือน ถ้าทำผิดก็ต้องปรับโทษตาม ความผิดนั้นให้อยู่ในกรอบพระวินัย ต้องมีความเป็นผู้ปกครองที่ดี ปกครองพระลูกวัดด้วยความเมตตาธรรม ใช้หลักธรรมมาปกครอง ปกครองเหมือนพ่อปกครองลูก ใช้หลักเหตุผลมาปกครอง ถ้าพระ-เณร ที่ทำผิดเกี่ยวกับคดีอาชญากรรม เช่น เสพหรือค้ายาบ้า นั้นต้องแจ้งตำรวจนะ คือต้องให้กฎหมายมาช่วยลงโทษ ส่วนวัดก็ต้องให้ลาสิกขาไปแน่นอน เพราะทุกวันนี้ถ้าลงโทษแค่ไล่ออกวัดหรือให้ลาสิกขาไป แค่นั้นอาจไม่พอ เพราะเขาก็เลิกเสพและยังเป็นคนดีไม่ได้ ต้องให้กฎหมายบ้านเมืองเข้ามาช่วยดูแลและให้มีส่วนร่วมด้วยช่วยกันทั้งสองฝ่ายน่าจะดีมาก

ส่วนในการบังคับใช้กฎหมายต้องให้ควบคู่กันไปทั้งทางโลกและทางธรรม คือกฎหมายต้อง สอดคล้องไปกับพระวินัยของพระศาสนา ชาวบ้านกับพระสงฆ์ ต้องใช้ชีวิตให้อยู่รวมกันได้ โยมที่ดีก็ต้องหมั่นเข้าวัดมาทำบุญพระที่ดีก็ต้องเทศน์สอนโยมให้เป็นคนดีได้อย่างน้อยก็ต้องให้รู้จักบุญหรือบาป ดีหรือชั่ว ให้อยู่ในศีล ๕ ศีล ๘ นอกจากนี้ด้วยที่คนเรา มีจิตใจที่แตกต่างกัน มีจิตสำนึกที่แตกต่างกัน จึงมีความคิดและทัศนคติที่แตกต่างกัน อาจก่อให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินชีวิตในการอยู่ร่วมกัน จึงสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกฎหมายไว้บังคับ มีกรอบให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกฎในเกณฑ์ อย่างเคร่งครัดเพื่อให้คนเราใช้ชีวิตอยู่อย่างสงบสุข ปัจจุบันมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ก็เห็นเป็นสมควรเป็นอย่างมากที่กฎหมายจะต้องเข้าควบคุมดูแล พระสงฆ์มีส่วนร่วมหรือช่วยพัฒนาการเมืองได้โดยส่วนตัวจะช่วยแนะนำชาวบ้านให้ไปในทางที่ดี

เช่นถ้ามีการเลือกตั้งเกิดขึ้นก็แนะนำให้ชาวบ้านไม่ให้ทุจริต ซื่อสัตย์-ขายเสียง โดยวิธีใช้หลักคุณธรรม ไม่ฉ้อโกง และสร้างสำนึกที่ดี เพียงแค่แสดงความคิดเห็นได้พูดหรือชักจูงพระลูกวัดทางด้านจิตใจให้ไปในทางที่ดีอยู่ในศีลในธรรมเตือนสติให้มีจิตสำนึกทางการเมืองที่ดี จะไปต่อต้านหรือประท้วงไม่ได้และช่วยเทศน์สั่งสอน เตือนสติ ให้มีจิตใจ ที่รักความสงบ รักความเป็นธรรมทางการเมือง

ปัญหาการเมืองของไทยที่เกิดในปัจจุบันสามารถใช้หลักกฎหมายในการช่วยแก้ไขหรือคลี่คลายได้โดยต้องใช้ความสามัคคี กลมเกลียว ให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก อยู่ร่วมกันฉันพี่น้อง ไม่เห็นแก่ลาภยศสรรเสริญจนลืมนคุณธรรม ต้องปองตรองสมานฉันท์กัน รู้จักหน้าที่ ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้เคร่งครัด กฎหมายก็ต้องเป็นกฎหมายไม่ใช่กฎหมายหลู่ ไม่ละเลยหน้าที่รู้จักตนเองและผู้อื่น เพราะว่าปัญหาที่เกิดขึ้น ทุกวันนี้ก็มาจากการละเลยไม่รู้จักหน้าที่ของตนเอง อีกประการหนึ่งผู้ที่ถือกฎหมายหรือพูดง่าย ๆ คือผู้ที่มีอำนาจต่าง ๆ นั้นต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม ที่ดี มีความยุติธรรมไม่เอินเอียง และคอร์รัปชัน

นอกจากนี้ ควรใช้หลักยุติธรรม เสริมสร้าง ความสามัคคี พัฒนาด้านการศึกษากับคุณธรรม เพราะการศึกษากับคุณธรรมจะเป็นตัวทำให้คนมีจิตสำนึกที่ดี ตั้งแต่เด็กและมีความเก่งฉลาดควบคู่กันไป ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ เราต้องใช้ความยุติธรรม ตามกฎหมายและใช้คุณธรรมทางศาสนา มาบำรุง ช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้สูงขึ้น

ด้านที่ ๓ พระสงฆ์กับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยตามกรอบจารีตประเพณี

ผลการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการดังนี้ จารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเมือง กล่าวโดยทางวัดจะให้ความร่วมมือ โดยการให้ยืมสถานที่ และข้าว น้ำ อาหารเป็นสถานที่ส่วนกลางที่มักเป็นประโยชน์แก่ชุมชน สิ่งขาดเหลือให้กับชาวบ้าน บางครั้งก็มีการประชุมที่นัดหมายในวัดส่วนมากมักจะนัดกันเป็นไปด้วยดี ทางวัดให้ความร่วมมือกับชุมชนในการใช้สถานที่ในการประกอบกิจกรรม เช่นการจัดอบรมชาวบ้านการลงประชามติ แต่ทางนี้ก็มีพิธีเกี่ยวกับผีอาจจะทำนอกวัดแต่ทางวัดให้ความร่วมมืออยู่

ในข้อเสนอแนะที่อยากให้เกิดขึ้นและพัฒนาไปพร้อมกับการเมืองประเพณีเราควรทำให้ส่วนกลาง (คณะสงฆ์) มีบทบาทในการช่วยเหลือในด้านการพัฒนาเด็กชนเผ่ามาบารี (ตองเหลือง) อยากดึงเข้าศาสนาพุทธมากกว่าศาสนาอื่น มีการสืบสานประเพณีเดิมรักษาให้ลูกหลานได้เรียนรู้และให้แสดงออกได้เต็มที่ อยากให้เข้าใจและทำความเข้าใจ และพร้อมดำเนิน

ไปด้วยดีมี บทบาทในการช่วยเหลือ วัดช่วยวัด ให้มากขึ้นเพราะเป็นที่รวมจิตใจของ หมู่บ้าน ถ้า วัดร้างประเพณีอาจสูญหายเป็นได้

ด้านที่ ๔ พระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามกรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วม ผลการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการมีดังนี้ การวางแผนหรือให้คำแนะนำทางการเมืองท่าน มีหน้าที่ ประสานงาน ต้องให้ความเป็นกลางไม่ฝักฝ่ายหรือไม่โอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็จะทำให้เราอยู่แบบมี ความสุขได้และประสานงานกับฝ่ายปกครองทุกภาคส่วน และในการวางแผน นั้นเราจะต้องให้ความเป็นกลางไม่ฝักฝ่ายหรือไม่โอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และอยากให้ ประชาชนอยู่ดีมีสุขทุกคนทุกหมู่บ้าน ที่ท่านอยู่ส่วนการดำเนินการทางการเมืองท่านได้มีส่วนร่วม การให้ความสนับสนุนสถานที่ในบริเวณวัด เพราะวัดเป็นจุดศูนย์กลางของในหมู่บ้านแต่ บางที่ เขาก็ไปจัดกันที่ข้างนอก และให้เขามาใช้สถานที่ในวัดได้ส่วนมากใช้ในที่ศาลา เอนกประสงค์และถ้าที่ไม่พอเขาก็ไปจัดในหมู่บ้าน

ส่วนท่านได้รับผลประโยชน์ในการมีส่วนร่วม ทางการเมืองโดยได้รับปัจจัยช่วยค่าไฟที่ใช้สถานที่ใน บริเวณวัด และช่วยค่าไฟฟ้าและค่าใช้สถานที่ในบริเวณวัด นอกจากนี้การ ประเมินผลการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นของท่าน สามารถวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งใดทำได้ สิ่งใด ไม่ควรทำปัจจุบัน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมือง ซึ่งเชื่อว่าสามารถเป็นไปได้ ด้วย ความเชื่อศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัดและพระสงฆ์ไทยมาช้านานแล้ว และอยากให้ประชาชน ของท่านอยู่ดีมีสุขปัจจุบันนี้ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองคือช่วยสอนหนังสือ ให้แก่เด็กได้มีความรู้ โตเป็นผู้ใหญ่แล้วเชื่อว่าสามารถเป็นไปได้ ด้วยความเชื่อศรัทธาของ ประชาชนที่มีต่อวัดต่อพระภิกษุสมณเณร การช่วยเหลือในการสนับสนุนเงินเจือเอื้ออำนวยการที่ ช่วยพัฒนาในวัดและสอนหนังสือให้แก่เด็กในโรงเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยดังกล่าวมีประเด็นที่สำคัญที่ควรนำมาอภิปรายโดยแบ่งเป็น ๔ ด้าน คือ

ด้านที่ ๑ พระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามกรอบพระธรรมวินัย ผล ของการสัมภาษณ์ของพระสังฆาธิการของนิสิตบรรพชิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓ ด้วย ประเด็นดังต่อไปนี้

ตามหลักพระธรรมวินัยพระสงฆ์มีส่วนร่วมในพัฒนาการเมืองสรุปได้ดังนี้หลักธรรมที่ใช้ในการ พัฒนาการเมือง คือ หลักทศพิธราชธรรม ซึ่งจัดอยู่ในหัวข้อความเที่ยงธรรม (อวิโรธน) คือ ความหนักแน่น ถือความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นหลัก คือ เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการปกครอง และใช้ในหลักของศีล ในการพูดแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนมีความเข้าใจในการพัฒนาการเมือง ที่ถูกต้อง พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองในด้านประชาสัมพันธ์และณรงค์และเทศน์ สั่งสอนให้ประชาชนให้ตระหนักถึงความสำคัญในด้านการพัฒนาการเมืองที่เกิดขึ้นในชุมชนแต่ละชุมชน ช่วยนำเอาศีลธรรมมาเผยแพร่และมาพัฒนาขัดเกลาจิตใจของเยาวชนนักเรียน นักศึกษาหรือคนในสังคมนั้นๆ เพื่อให้เกิดความรักและความสามัคคีกัน

พระธรรมวินัยอนุญาตให้พระสงฆ์พัฒนาการเมืองได้เป็นบางข้อและก็มีข้อยกเว้นเป็นบางส่วน โดยที่ไม่แสดงออกหน้าออกตามาก ดังนั้นการพัฒนาการเมืองจึงมีความสำคัญต่อพระสงฆ์ ตามหลักพระธรรมวินัยแล้วคิดว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาการเมืองได้ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่ได้กำหนดไว้ เช่นพูดแนะนำให้ไปเลือกตั้งในแต่ละครั้งและมีส่วนร่วมอีกอย่างหนึ่งคือ เอื้อเพื่อสถานที่ในการเลือกตั้งและหาเสียง เป็นต้น ผลดีของนำพระธรรมวินัยไปใช้กับการเมือง เป็นแนวทางที่ทำให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ร่วมในการช่วยพัฒนาการเมืองให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย เช่น ไม่ซื้อเสียงในการเลือกตั้งในแต่ละครั้ง เป็นตัวช่วยแนะนำให้นักการเมืองมีจิตสำนึกในการรู้จักบาปบุญคุณโทษและมีหิริโอตตปัสปะปะคือ ความละอายแก่ใจและความเกรงกลัวต่อบาปในการที่จะคิดโกงในแต่ละครั้ง ส่วนผลเสีย ได้แก่พระธรรมวินัยในบางข้อหรือบางกรณีอาจจะขาดหรือไม่ สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองในยุคปัจจุบัน ในการพูดจาหรือให้คำแนะนำในแต่ละครั้งนั้นถ้าเกิดพูดผิดพลาดไปหรือไม่ก็พูดไปในทางที่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจจะเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ในชุมชนแห่งนั้น นอกจากนี้ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วก็มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองโดยมีเหตุมีผลและมีหลักการที่เป็นตัวชี้วัดในการช่วยพัฒนาการเมืองให้เป็นไปตามระบบแบบแผนที่วางไว้ โดยใช้หลักการของ อริยสัจ ๔ และฆราวาสธรรม ๔ เป็นต้น และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองคือใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลางในการพัฒนาทางการเมือง เป็นต้น

ด้านที่ ๒ พระสงฆ์กับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยตามกรอบกฎหมาย ผลของการสัมภาษณ์ของพระสังฆาธิการของนิสิตบรรพชิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓ ด้วยประเด็นดังต่อไปนี้

ในปัจจุบันกฎหมายบ้านเมืองมีความสำคัญต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาการเมืองสรุไปได้ดังนี้ จำเป็นต้องจัดให้มีการศึกษาทางด้านบุคลากร เพราะในปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทน้อยลง ต้องส่งเสริมทางการศึกษาไว้ให้มากขึ้น และสิ่งที่สำคัญพระสงฆ์ก็ต้องเป็นผู้นำทางด้านศาสนา คือ มีหน้าที่เทศน์สอนชาวบ้านให้เป็นคนดีมีศีลธรรมอันดีงาม และพระสงฆ์เองก็ต้องประพฤติตนให้อยู่ในกรอบพระวินัยอย่างเคร่งครัดเปรียบเสมือน ประชาชนปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย เช่นกัน รวมทั้งพระสงฆ์สามารถมีบทบาทต่อการเมืองโดยยึดหลักความเป็นกลาง ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ใช้หลักธรรมะเข้ามาช่วยขจัดความแตกแยกขัดแย้งกันทางการเมืองในประเทศเพื่อให้เกิดความสำนึกที่ดีในหมู่ชาวบ้าน

ส่วนบ้านเมืองมีกฎหมายใครทำผิดก็ได้รับโทษหนักน้อยตามลำดับ วัดก็มีกฎวัดมีกรอบของพระวินัยพระสงฆ์ทำผิดต้องโทษอาบัติเหมือนกัน จะหนักจะเบาก็ต้องตัดสินตามความผิดนั้นๆนะส่วนพระเถระ ที่จำพรรษาอยู่วัดหลวงพ่อนั้น รูปไหนไม่มีระเบียบก็ต้องตักเตือน ถ้าทำผิดก็ต้องปรับโทษตาม ความผิดนั้นให้อยู่ในกรอบพระวินัย ต้องมีความเป็นผู้ปกครองที่ดีปกครองพระลูกวัดด้วยความเมตตาธรรม ใช้หลักธรรมมาปกครอง ปกครองเหมือนพ่อปกครองลูก ใช้หลักเหตุผลมาปกครอง ถ้าพระเถระ ที่ทำผิดเกี่ยวกับคดีอาชญากรรม เช่น เสพหรือค้ายาบ้า นั้นต้องแจ้งตำรวจนะ คือต้องให้กฎหมายมาช่วยลงโทษ ส่วนวัดก็ต้องให้ลาสิกขาไปแน่นอน เพราะทุกวันนี้ถ้าลงโทษแค่ไล่ออกวัดหรือให้ลาสิกขาไป แค่นั้นอาจไม่พอ เพราะเขาก็เลิกเสพและยังเป็นคนดีไม่ได้ ต้องให้กฎหมายบ้านเมืองเข้ามาช่วยดูแลและให้มีส่วนร่วมด้วยช่วยกันทั้งสองฝ่ายน่าจะดีมาก

ส่วนในการบังคับใช้กฎหมายต้องให้ควบคู่กันไปทั้งทางโลกและทางธรรม คือกฎหมายต้อง สอดคล้องไปกับพระวินัยของพระศาสนา ชาวบ้านกับพระสงฆ์ ต้องใช้ชีวิตให้อยู่ร่วมกันได้ โยมที่ดีก็ต้องหมั่นเข้าวัดมาทำบุญพระที่ดีก็ต้องเทศน์สอนโยมให้เป็นคนดีได้อย่างน้อยก็ต้องให้รู้จักบุญหรือบาป ดีหรือชั่ว ให้อยู่ในศีล ๕ ศีล ๘ นอกจากนี้ด้วยที่คนเรา มีจิตใจที่แตกต่างกัน มีจิตสำนึกที่แตกต่างกัน จึงมีความคิดและทัศนคติที่แตกต่างกัน อาจก่อให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินชีวิตในการอยู่ร่วมกัน จึงสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาไว้บังคับ มีกรอบให้

ประเพณีปฏิบัติอยู่ในกฎในเกณฑ์ อย่างเคร่งครัดเพื่อให้คนเราใช้ชีวิตอยู่อย่างสงบสุข ปัจจุบันมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ก็เห็นเป็นสมควรเป็นอย่างมากที่กฎหมายจะต้องเข้าควบคุมดูแล พระสงฆ์มีส่วนร่วมหรือช่วยพัฒนาการเมืองได้โดยส่วนตัวจะช่วยแนะนำชาวบ้านให้ไปในทางที่ดี เช่นถ้ามีการเลือกตั้งเกิดขึ้นก็แนะนำให้ชาวบ้านไม่ให้ทุจริต ชื้อสิทธิ-ขายเสียง โดยวิธีใช้หลักคุณธรรม ไม่ฉ้อโกง และสร้างสำนึกที่ดี เพียงแค่แสดงความคิดเห็นได้พูดหรือชักจูงพระลูกวัดทางด้านจิตใจให้ไปในทางที่ดีอยู่ในศีลในธรรมเตือนสติให้มีจิตสำนึกทางการเมืองที่ดี จะไปต่อต้านหรือประท้วงไม่ได้และช่วยเทศน์สั่งสอน เตือนสติ ให้มีจิตใจ ที่รักความสงบ รักความเป็นธรรมทางการเมือง

ปัญหาการเมืองของไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสามารถใช้หลักกฎหมายในการช่วยแก้ไขหรือคลี่คลายได้โดยต้องใช้ความสามัคคี กลมเกลียว ให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก อยู่ร่วมกันฉันพี่น้อง ไม่เห็นแก่ลาภยศสรรเสริญจนลืมนคุณธรรม ต้องปองตรองสมานฉันท์กัน รู้จักหน้าที่ ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้เคร่งครัด กฎหมายก็ต้องเป็นกฎหมายไม่ใช่กฎหมายไม่ละเลยหน้าที่รู้จักตนเองและผู้อื่น เพราะว่าปัญหาที่เกิดขึ้น ทุกวันนี้ก็มาจากการละเลยไม่รู้จักหน้าที่ของตนเอง อีกประการหนึ่งผู้ที่ถือกฎหมายหรือพูดง่าย ๆ คือผู้ที่มีอำนาจต่าง ๆ นั้นต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม ที่ดี มีความยุติธรรมไม่เอินเอียง และคอร์รัปชั่น

นอกจากนี้ ควรใช้หลักคุณธรรม เสริมสร้าง ความสามัคคี พัฒนาด้านการศึกษากับคุณธรรม เพราะการศึกษาของคุณธรรมจะเป็นตัวทำให้คนมีจิตสำนึกที่ดี ตั้งแต่เด็กและมีความเก่งฉลาดควบคู่กันไป ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ เราต้องใช้ความยุติธรรม ตามกฎหมายและใช้คุณธรรมทางศาสนา มาบำรุง ช่วยกล่อมเกลาคิดใจให้สูงขึ้น

ด้านที่ ๓ พระสงฆ์กับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยตามกรอบจารีตประเพณี ผลการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการดังนี้ จารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเมือง กล่าวโดยทางวัดจะให้ความร่วมมือ โดยการให้ยืมสถานที่ และข้าว น้ำ อาหารเป็นสถานที่ส่วนกลางที่มักเป็นประโยชน์แก่ชุมชน สิ่งขาดเหลือให้กับชาวบ้าน บางครั้งก็มีการประชุมที่นัดหมายในวัดส่วนมากมักจะนัดชิดแย้งกันเป็นไปด้วยดี ทางวัดให้ความร่วมมือกับชุมชนในการใช้สถานที่ในการประกอบกิจกรรม เช่นการจัดอบรมชาวบ้านการลงประชามติ แต่ทางนี้ก็มีพิธีเกี่ยวกับผีอาจจะทำนอกวัดแต่ทางวัดให้ความร่วมมืออยู่

นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้งกับทางราชการ อยู่เรื่องหลักคือการสร้างเขื่อนแต่ก็แล้วแต่ตัวบุคคล ประเพณีบางอย่างอยากให้มีการปรับ การบริหารมีปัญหาบ้างแต่ไม่มาก ส่วนมากไม่เข้าใจกัน เพราะมีทั้ง นับถือผีและนับถือศาสนาอื่นๆ แต่ก็-ปรับเข้าหากันได้ อย่างว่าหลายคนหลายความคิดแต่ตัว ตู้อาวเองวางตัวเป็นกลางเลยไม่มีปัญหา แต่การพัฒนาการเมืองในอนาคตควรส่งเสริมประเพณีในรูปแบบการให้ความร่วมมือด้านพิธีการ พิธีกรรม โดยดึงเด็กเข้าวัดปลูกฝังอบรมให้มีความรู้ คอยหากิจกรรมให้เด็กๆได้ทำกันแต่บางอย่างที่ทำ มันขาดงบประมาณ แถมเราก็อยู่ห่างไกลจะทำเท่าที่ทำได้

ในข้อเสนอแนะที่อยากให้เกิดขึ้นและพัฒนาไปพร้อมกับการเมืองประเพณีเราควรทำให้ส่วนกลาง (คณะสงฆ์) มีบทบาทในการช่วยเหลือในด้านการพัฒนาเด็กชนเผ่ามาบารี (ตองเหลือง) อยากดึงเข้าศาสนาพุทธมากกว่าศาสนาอื่น มีการสืบสานประเพณีเดิมรักษาให้ลูกหลานได้เรียนรู้และให้แสดงออกได้เต็มที่ อยากให้เข้าใจและทำความเข้าใจ และพร้อมดำเนินไปด้วยดีมี บทบาทในการช่วยเหลือ วัดช่วยวัด ให้มากขึ้นเพราะเป็นที่รวมจิตใจของ หมู่บ้าน ถ้าวัดร้างประเพณีอาจสูญหายเป็นได้

ด้านที่ ๔ พระสงฆ์กับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามกรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วม ผลการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการมีดังนี้ การวางแผนหรือให้คำแนะนำทางการเมืองท่านมีหน้าที่ประสานงาน ต้องให้ความเป็นกลางไม่ฝักฝ่ายหรือไม่โอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็จะทำให้เราอยู่แบบมี ความสุขได้และประสานงานกับฝ่ายปกครองทุกภาคส่วน และในการวางแผนนั้นเราจะต้องให้ความเป็นกลางไม่ฝักฝ่ายหรือไม่โอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และอยากให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขทุกคนทุกหมู่บ้าน ที่ท่านอยู่ส่วนการดำเนินการทางการเมืองท่านได้มีส่วนร่วม การให้ความสนับสนุนสถานที่ในบริเวณวัด เพราะวัดเป็นจุดศูนย์กลางของในหมู่บ้านแต่บางที่ เขาก็ไปจัดกันที่ข้างนอก และให้เขามาใช้สถานที่ในวัดได้ส่วนมากใช้ในที่ศาลาเอนกประสงค์และถ้าที่ไม่พอเขาก็ไปจัดในหมู่บ้าน

ส่วนท่านได้รับผลประโยชน์ในการมีส่วนร่วม ทางการเมืองโดยได้รับปัจจัยช่วยค่าไฟที่ใช้สถานที่ใน บริเวณวัด และช่วยค่าไฟฟ้าและค่าใช้สถานที่ในบริเวณวัด นอกจากนี้การประเมินผลการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นของท่าน สามารถวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งใดทำได้ สิ่งใดไม่ควรทำปัจจุบัน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมือง ซึ่งเชื่อว่าสามารถเป็นไปได้ ด้วยความเชื่อศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัดและพระสงฆ์ไทยมาช้านานแล้ว และอยากให้ประชาชน

ของท่านอยู่ดีมีสุขปัจจุบันนี้ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทางเมืองคือช่วยสอนหนังสือให้แก่เด็กได้มีความรู้ โตเป็นผู้ใหญ่แล้วเชื่อว่าสามารถเป็นไปได้ ด้วยความเชื่อศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัดต่อพระภิกษุสมณเณร การช่วยเหลือในการสนับสนุนเงินจื่อเอื้ออำนวยการที่ช่วยพัฒนาในวัดและสอนหนังสือให้แก่เด็กในโรงเรียน

การสอนแบบบูรณาการ (Integrated Instruction)^๒ คือ การสอนโดยใช้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นฝึกหลักแล้วสอนเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับเรื่องหรือวิชาอื่นๆที่เกี่ยวข้องอย่างกลมกลืนเพื่อให้เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ แก้ปัญหาในชีวิตจริง

การสอนแบบบูรณาการหมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องจากศาสตร์ต่างๆ ของรายวิชาเดียวกันหรือรายวิชาต่างๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่างๆ มาใช้ในชีวิตจริงได้ สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management) หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ตามความสนใจ ความสามารถ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติไปสร้างงานแก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง

โคเฮน แอนต์ อ็พฮอฟฟ์ สร้างกรอบพื้นฐาน การมีส่วนร่วมประกอบด้วยประเด็น ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision - making) ซึ่งเป็นการตัดสินใจในการดำเนิน กิจกรรมตั้งแต่ระยะเริ่มต้น

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (implementation) เป็นการเข้าร่วมโดยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) โดยอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคม หรือโดยส่วนตัว

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) ซึ่งเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

นอกจากนี้ Huntington and Nelson กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้

---

^๒ วารสารวิชาการ, (อ้างถึงใน บุรชัย สิริมหาสาร,๒๕๕๔)

๑. การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นบทบาท ของบุคคลธรรมดาที่ไม่ได้ทำงาน หรือมีอาชีพทาง การเมือง เช่น นักการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง

๒. การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องของการแสดงออกเพื่อให้มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล หรือผู้นำประเทศ กล่าวคือ เป็นเรื่องของความพยายามที่จะมีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลสนับสนุนรัฐบาล เปลี่ยนแปลงผู้นำรัฐบาล ตลอดจนสถาบันการเมืองต่างๆ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นไปได้ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย

๓. การมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่มีผลเปลี่ยนแปลงต่อการตัดสินใจของผู้นำหรือรัฐบาลแต่อย่างใด เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีผลมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วม ซึ่งมักมีอำนาจทางการเมืองไม่มากนักและไม่สามารถผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาลได้ ตลอดเวลา

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนใน ความหมายกว้างซึ่งมักจะคาบเกี่ยวกับการพัฒนานั้น ก็คือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจ ให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมดูแล กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระการทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจนเนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ ทั้งนี้การจะเกิดสภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนตามความหมายที่กล่าวถึงข้างต้น จะต้องเกิดสภาพการณ์หรือเงื่อนไขสำคัญ คือ การมี ความตระหนักและความเห็นพ้องต้องกันของประชาชนที่มีจำนวนมากพอต่อการริเริ่มโครงการ/กิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใด ที่เป็นความต้องการของส่วนรวม โดยความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามารับผิดชอบเพื่อการดำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการโดยมีลักษณะเป็นกาฬิกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ควรทำการวิจัยซ้ำโดยทำการทดลองกับผู้เรียนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปเพื่อหาปรับปรุง ข้อเสนอแนะหรือข้อสังเกตที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมที่ต่างออกไปได้

เอกสารอ้างอิง

ดำรง ศิริเจริญ. การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๓.

พิสนุ พองศรี,ผศ.ดร. วิจัยชั้นเรียน:หลักการและเทคนิคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัทพรอพเพอร์ตีพรินท์จำกัด, ๒๕๕๒.

ภัทรา นิคมานนท์.ผศ.ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย. กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๓๙.

สมบูรณ์ ชิตพงศ์. การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓.

สรชัย พิศาลบุตร,รศ.ดร. การทำวิจัยในชั้นเรียน. กรุงเทพฯ : บริษัทจูนพับพิชชิง จำกัด,๒๕๔๙.

ศรีพรรณ สิริพิงค์,ผศ.ดร. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ดาว, ๒๕๔๒.

สมบูรณ์ชิตพงศ์. การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓.

อรุณี อ่อนสวัสดิ์.วิจัยการศึกษาเบื้องต้น. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ๒๕๒๙.

